

графіті
графіті

Наталка
СНЯДАНКО

Чебрець в молоці

Харків «Фоліо» 2013

Механіка мимовільних втрат

Вечорами ми з бабцею часто сідали перед телевізором, щоб напружено відстежувати кожну хвилину, яка вела до впевненої перемоги або випадкового програшу наших, або ж до випадкової перемоги чи гарантованого програшу решти. Третього варіанту не існувало, від наших очікувалися найвищі результати, інакше ми вважали це особистою образою, вважали, що вони нас підвели, зрадили наші напружені кількогадинні вболівання перед чорно-білим простором крихітного екрану. І вони відчували це, тому часто показували найкращі результати і займали найвищі місця, особливо у парній програмі й у спортивному танці. У нас тоді була потужна школа, хоча зараз уже і не зовсім зрозуміло, хто саме може тепер зараховувати її на свою користь. Ясна річ, наші перемоги ми нікому не віддамо, але як бути з прапором, не можна ж і тодішній прапор, під яким вони виступали, теж називати нашим. Цей прапор взагалі виглядає із сьогоденної перспективи якимось нічийним, трохи навіть прикро, що стільки емоцій і переживань через це можуть теж вважатися не нашими, а такими ж нічийними. Мабуть, не варто копирсатися у таких глобальних суперечностях, коли йдеться всього-на-всього про фігурне катання. Хоча, з іншого боку, і фігурного катання школа.

Особливо високий професіоналізм демонстрували наші жінки, хоча чоловіки вже тоді подобалися мені більше. Їхні облягаючі трико були не такими грайливими, як короткі плісіровані спіднички партнерок, а форму пружних чоловічих стегон дуже виразно підкреслював стримано-блискучий шовк. І головне — не було видно черевиків, однакових і по-спортивному нудних білих черевиків, які псували весь імідж партнерок, завершували тендітні й звабливі лінії їхніх ніг у прозорих нейлонах грубістю і недоречністю цих черевиків, яка впадала у вічі навіть на фоні неоковирних металевих лез ковзанів.

Бабця розчісувала мою довгу ріденьку косу, заплітаючи її на ніч не надто туго, щоб не заважало спати і щоб вранці можна було розпустити хвилясте волосся, аби здавалося, що його більше, ніж є насправді. Процес розчісування був тривалим і болючим, але бабця приговорювала щось ласкаве, її пальці були швидкими та обережними, ледь чутно торкалися шкіри голови, і від цих доторків у голові приємно паморочилося, хотілося побути подовше у цій напівдрімоті і якомога рідше здригатися від посмикування, якого бабці не вдавалося уникнути, коли волосся було надто вже заплутаним.

З екрану посміхалося знайоме з раннього дитинства обличчя радистки Кет, і все дійство невпинно просувалося до вечірнього чаю з білим хлібом, маслом та агрусовим варенням. Або ж до партії в лото, дерев'яні бочечки й позовклі картки із цифрами, полотняний мішечок. Смажене з сіллю на бляшаній бритванці соняшникове насіння або найбільший делікатес — насіння гарбузове, дбайливо очищене бабусею від шкаралупи.

Поступово зернята соняшника стали домінувати в ролі супроводу до щоденного телефіру, витіснивши гарбузові

на периферію дорожезних супермаркетівських наборів, де вони були явно недоречними і губилися поміж кеш'ю та фісташками у напіврозкритих стулках. Акуратно розкладені на пластикових підставках горішки чимось відлякували. Чи то занадто гладенькою поліетиленовою плівкою з її неживим і надто фірмовим відблиском під лампами денного світла, чи то недосяжно далеким кінцевим терміном реалізації, зазначеним поряд із штрих-кодом, чи то невиправдано високою ціною. А можливо, банальною відсутністю солі: усі ці горішки переважно продавалися прісними й несмаженими. У кожному разі це поліетиленове перетворення гарбузового насіння стало символом, якимсь потаємним знаком, і відтоді вечірній перегляд телепередач і навіть фільмів утратив усю свою таємничість і привабливість, перетворився на щось буденне й загальнодоступне.

Екрани телевізорів урізноманітнилися фарбами, хоча й не зробили суттєвого поступу в плані якості зображення. Але цього було вже достатньо, аби полотняна торбинка з лото назавжди перемандрувала на антресолі, якісь безрозмірні у ті часи, а їй на зміну прийшло плетіння светрів, шкарпеток, рукавиць, шаликів, спідниць і навіть суконь та пальт, яке здійснювалось без відриву від телеекрану. Та найкрутішим чомусь усе одно вважалося носити речі машинного плетіння. Хоча би домашнього машинного плетіння, не кажучи вже про фабричні речі. Чи про речі фірмові, «імпортні», цінні настільки, що їх не обов'язково навіть носити, достатньо просто мати у шафі, і це вже дає право відчувати власну респектабельність.

Товсті журнали з викрійками, кольорові фотографії із зовсім не схожими на модельок пухкенькими дівчатами, невдалий макіяж яких не приховувала навіть погана якість

друку. Їхнє волосся стирчало врізнобіч усупереч задумові перукаря, бо гостродефіцитні хвойні шампуні тієї доби всі як один давали саме такий ефект. А журнали мод чомусь радили користуватися цими шампунями після попереднього миття господарським (у крайньому випадку — дитячим) милом. Після цього вихід був тільки один — сильний «начіс» і лак для волосся, міцність якого, мабуть, не поступилася б теперішнім екологічно збалансованим лакам для підлоги. Ці дівчатка на фото в журналах були вбрані у бездоганно виплетені вручну і на машинках «Мальвіна» трудомісткі моделі спідниць «півсонцекльош», звужені донизу сукні, гольфи яскравих кольорів, светри із круглими або трикутними вирізами та рукавами з романтичною назвою «реглан», вони були у шапочках або підпханих ватою беретях, на шиях довжелезні, плетені гачком шалики, руки в рукавичках на п'ять пальців і ноги у різнокольорових гетрах до колін.

Переглядаючи ці журнали тепер, усвідомлюєш, що така чудернацька і вкрай непрактична мода може повернутися у будь-який момент, як повертається кожна мода: плетені тугими косичками широкі светри, важкі вовняні пальта «в шістнадцять ниток», светри-сукні чи то сукні-светри з якоюсь компромісною довжиною майже до колін, гольфи із високими подвійними комірами, нитки-букле і навіть кошики-макrame, розвішані по стінах з вазонками традицій всередині. Неможливо повернути тільки настрої тих вечорів, коли телевізори були вже в кожного, але люди все ще ходили в гості до сусідів подивитися фільм. Коли сусідів знали не лише в обличчя, а й мали запасні ключі від їхнього помешкання про всяк випадок, коли встановлювали телефони «на блокіраторі», коли готували і їли багато, а рецепти вимагали кількогадинного, а часом і кількаденного приготування, коли нормальним вважалося

мати час на плетіння светрів і спідниць і однозначно ненормальним було не закручувати на зиму малинового варення.

Я часто пригадую звук, яким супроводжувалися всі застілля в нас удома, коли в моді було пиття розчинної кави, а самі застілля перетворювалися на гурманські оргії куштування страв із дефіцитних продуктів. Дорослі довго обмінювалися враженнями й досвідом діставання чаю і масла, шоколаду і згущеного молока, шампанського і цитрусових. Мені це все здавалося нудним, і я ліниво дослухалася до їхніх розмов з-за стіни своєї кімнати, чекаючи на момент, коли подадуть торт. Часто засинала й прокидалася від звуку синхронного шарудіння ложечок по порцеляновому дні горнятка, під запах коньяку, шоколаду, цитрини й торта «Наполеон». Тоді пили «індійську» розчинну каву в брунатних бляшанках, розфарбованих золотистими контурами слонів, порошок насипали на денце горняток і старанно розтирали з цукром і кількома краплями води або коньяку. Потім заливали кип'ятком, і виходила кава з тонким шаром білої пінки, схожої на вершки. Ця процедура значно покращувала смак і вигляд розчинного пійла, яке тоді вважалося одним із найбільш дефіцитних делікатесів. Але мене в той час значно більше цікавив торт «Наполеон» — каву я почала пити набагато пізніше, а розчинної не п'ю досі. Від знайомого шарудіння у горнятках я миттєво прокидалася і бігла до вітальні, де розморені горілкою та коньяком дорослі вже нічого не обговорювали, мовчки й без особливого бажання з'їдали по шматку «Наполеона», проговорювали традиційні останні тости «на коня» й обважніло розходилися. А мама з бабцею збирали з тарілок залишки канапок зі шпротами, запах яких не вивітрювався з помешкання ще кілька днів, викидали до смітника недоїдки, втомле-

но мили посуд. Тато вмикав телевізор і бездумно перемикав канали. Я підсідала до нього й заважала, протестуючи у такий дитячий спосіб проти несправедливого розподілу обов'язків.

Якщо гостей запрошували на мамин день народження, батько в кінці часом також допомагав збирати посуд. Бабця ніколи не святкувала свої уродини, бо справедливо вважала це радянським, а не українським святом, і завжди пекла торт на свої іменини, 17 грудня, у день святої Варвари.

Такий бабчин аскетизм щодо святкових застіль викликав подив усіх знайомих, адже спільне поїдання дефіцитних товарів у ті часи було одним із найпоширеніших способів проведення вільного часу, одним із елементів розміреного й неквапливого ритму життя, який тоді могли дозволити собі майже всі. І тільки бабця мовчки саботувала всю цю радянську культуру застільля, цей постійний обмін рецептами, безкінечне діставання й приготування їжі, часті походи в гості, хоча ніколи не відмовляла в допомозі мамі, коли гостей запрошували батьки.

Така розміреність і повільність життя не повернеться навіть тоді, коли плетіння вручну знову ввійде в моду і цим займатимуться, скажімо, під час літературних вечорів, як це роблять західноєвропейські бабусі, чи у поїздах, або на шезлонгах дорогих респектабельних курортів. Сплетені вручну светри будуть набагато дорожчими і стильнішими за светри машинного виробництва, їх носитимуть роками, і вони не виходитимуть із моди так часто, як фабричні фасони. І це свідчитиме не на користь оберненої логіки часу, який намагається знецінити предмети старінням. А також буде ще одним доказом того, що самими лише зовнішніми атрибутами неможливо відтворити настрій

й атмосферу тих років, коли часу було надто багато і його не вміли (чи, навпаки, вміли) цінувати, а тому проводили без зайвої суєти, повільно смакуючи найдрібніші деталі розміреного й неквапливого існування.

Шити самому теж колись знову стане модно, як і їсти складно приготовані страви з натуральних продуктів, вирощених без хімікатів. Увійде в моду статечність і життя в глушині, але такою демократичною та широкодоступною, як у часи перших кольорових телевізорів, ця повільність уже ніколи не буде.

Удень, після школи, я вбирала свою найкоротшу плетену сукню фабричного виробництва і найтовстіші шкарпетки бабчиної роботи. Уявляла себе однією з тих, хто так спритно вміє ставати на зубці своїх туго зашнурованих ковзанів, із легкістю виконувати подвійний тулуп, потрійний аксель, складні доріжки кроків та інші високпрофесійні речі. Припудрювала носа перед дзеркалом купленою потай від бабці пудрою «Балет», яка пахла паленою гумою і трохи суничним компотом, а потім їздила вздовж вузького коридору під музику, що долинала з радіоприймача, натирала напастовану напередодні підлогу і виконувала надскладні па. Надскладними вони були в основному в моїй уяві, бо єдине, що у мене виходило більш-менш пристойно, — це «ластівка»: я могла досить довго втримати майже рівну витягнуту назад ногу, тільки трохи спираючись рукою на стіну. Принаймні мені здавалося, що це тривало досить довго і що нога ідеально рівна. З радіоприймача долинав розмірений голос диктора, що зрідка переривався музичними вставками, під час яких особливо відчувалася погана якість звуку. В обід бабця смажила мені яєчню на салі й грінки з вимоченого в молоці білого хліба, я куняла над тарілкою і думала,